

محور تفکر تشکیلاتی حوزه

کار تشکیلاتی آیت الله مصباح یزدی مدیر سرگشته

علی درخشانی

اشاره:

پیامبران به این جهان می‌آیند تا انسان را به سر منزل تعالی و تکامل برسانند بنابراین هدف اصلی آنان انسان‌سازی و تربیت انسان است. اما سیره تربیتی انبیاء برای رسیدن به این هدف، تربیت فردی نیست و انبیا برای انسان‌سازی سراغ تک تک افراد نمی‌روند؛ سیره تربیتی انبیا برای تربیت انسان‌ها این‌گونه است که به سراغ ساختارهای اجتماعی می‌روند و ساختارهای اجتماعی را در خدمت اهداف متعالی بکار می‌گیرند. لذا انبیا بجای انسان‌سازی فردی سراغ کارخانه انسان‌سازی می‌روند زیرا محدودیت‌های دنیایی این اجازه را نمی‌دهد که سراغ تک تک افراد بروند و آن‌ها را رشد بدهند. انبیا با هدایت الهی از اندر عشیرت‌ک الاقربین شروع می‌کنند و با تربیت عده‌ای از خواص که سنگ‌بنای جامعه هستند ساختار و نظامی را ایجاد می‌کنند که در آن ساختار، افراد گروه گروه تربیت می‌شوند و به نور ایمان منور می‌شوند و زمانی که موفق شدند ساختار طاغوتی را کنار بزنند و ساختار الهی را جایگزین کنند هدایت گروهی و جمعی صورت می‌گیرد. «لَا جَاءَ نَصْرَ اللَّهِ وَالْفَتْحَ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا»^۱

۱) نگاهی گذرا به زندگی علمی و معنوی

آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی در یازدهم بهمن ۱۳۱۳ در خانواده‌ای متدین و مذهبی در شهر یزد بدنیا آمد. وی پس از گذراندن دوران ابتدایی در سن ۱۳ سالگی وارد حوزه علمیه یزد شد و در مدت چهار سال با جدیت و تلاش موفق شد تمام مقدمات و سطوح متوسطه را تا رسائل و مکاسب به پایان برساند.

سپس به همراه خانواده عازم نجف شدند و بعد از یکسال به حوزه علمیه قم برگشتند و در محضر اساتیدی همچون: شیخ مرتضی حائری، آیت‌الله بروجردی، علامه طباطبائی، امام خمینی (ره) و آیت‌الله بهجت تلمذ کردند.^۱

آیت‌الله مصباح (ره) در زمینه‌های مختلف علوم اسلامی از قبیل حکمت و فلسفه، علوم انسانی، فقه و اصول، تفسیر و عرفان و نیز رشته‌های دانشگاهی و زبان خارجی (انگلیسی و فرانسه)، تحصیل، مطالعه و تحقیقات جامعی داشتند. آیت‌الله مصباح در رابطه با تحصیل درس‌های غیرحوزوی می‌گوید:

«در طول مدتی که مشغول تحصیل علوم طلبگی بودم تا اواخری که حتی به عنوان تحقیق در درس فقه و اصول شرکت می‌کردم؛ در طول این مدت، وقت زیادی صرف فراگیری زبان انگلیسی، ریاضیات، فیزیک، شیمی، فیزیولوژی، بیولوژی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و سایر علمی که در دانشگاه مطرح بود، می‌کردم. در انگلیسی، ریاضیات، فیزیک، شیمی و حتی اقتصاد، استادانی داشتم که بعضی از آنان، بعد از انقلاب به مقام وزارت رسیدند. منظورم این است که در عین اشتغال به درس حوزوی، از این درس هم غافل نبودم. هم علاقه شخصی داشتم و هم احساس می‌کردم یک روحانی که بخواهد موثر باشد، لازم است با این علوم آشنا گردد.»^۲

۲) فعالیت‌های تشکیلاتی

قبل از انقلاب:

□ هسته اولیه جامعه مدرسین:

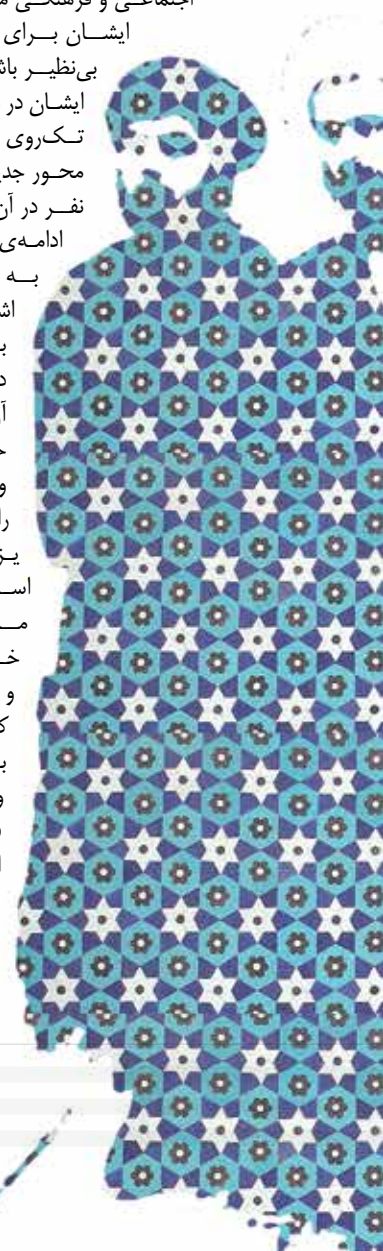
در اواخر سال ۱۳۴۲، یازده نفر از اساتید حوزه قم در کنار ارتباط با سایر مدرسین، فعالیت و شرکت در جلسات رسمی، اقدام به تشکیل یک گروه مخفی تحت پوشش اصلاح حوزه کردند. اعضای این «جمعیت یازده نفره» عبارت بودند از: «آقایان

در میان علمای بزرگ نیز عده‌ای بوده و هستند که به سبک انبیا به تربیت انسان‌ها می‌پردازند و به جای سراغ تک تک افراد رفتن، به دنبال ایجاد ساختار و نظام‌هایی رفتند که بواسطه‌ی آنها تربیت گروهی انسان‌ها تحقق بیابد اشخاصی نظیر امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری، آیت‌الله مصباح و... از این دست هستند که از این طریق امر انسان‌سازی را دنبال کردند. علامه مصباح یزدی (ره) با طراحی ساختاری منسجم ابتدا زمینه تربیت خواصی از شاگردان را فراهم کردند و سپس به واسطه‌ی آن شاگردان دست به اقدامات بزرگ دیگری در سطح کشور زدند و موفق شدند به خوبی خود را تکثیر کنند و سطح گسترده‌ای از کار را پوشش دهند.

ایشان یک اسوه‌ی تشکیلاتی منحصر به فرد در زمینه کادرسازی در حوزه‌های علمی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشند که سیره و منش ایشان برای دیگران می‌تواند الگویی بی‌نظیر باشد.

ایشان در هر زمینه‌ای که ورود کردند تک‌روی نکردند بلکه یک جبهه و محور جدید ایجاد کردند که صدها نفر در آن محور مشغول فعالیت و ادامه‌ی کار شدند که در این مقاله به گوشه‌ای از این محورها اشاره می‌شود.

بزرگان زیادی در حوزه داشتیم که با از دست دادن آن‌ها تلمه‌ی بزرگی برای حوزه و روحانیت ایجاد شد و کسی نتوانست خلا آن‌ها را پر کند. آیت‌الله مصباح یزدی (ره) یکی از این بزرگان است که امروز دیگر در بین ما نیست اما ایشان بر خلاف سایر بزرگان بسترها و ساختارهایی ایجاد کردند که در نبود ایشان نیز برای قرن‌ها منشا خیرات و برکات است و این فعالیت‌های دور اندیشانه‌ی ایشان، باعث استمرار خیرات وجودی ایشان برای نسل‌های آینده شده است.

آذری قمی، امینی، حائری تهرانی، سید علی خامنه‌ای، سید محمد خامنه‌ای، ربانی شیرازی، هاشمی رفسنجانی، شهید قدوسی، مصباح یزدی، مشکینی و منتظری». این هیئت یازده نفره، اولین هسته جامعه مدرسین حوزه علمیه قم را تشکیل می‌دهند که آیت‌الله مصباح(ره) در این باره می‌گوید: «ما سعی کردیم که بین گروه یازده نفره با هیأت‌های مؤتلفه ارتباط برقرار کنیم. این بود که چند نفر از جمله مقام معظم رهبری، آقای هاشمی رفسنجانی، مرحوم دکتر باهنر و اینجانب زیر نظر مرحوم دکتر بهشتی با هیأت‌های مؤتلفه ارتباط برقرار کرده و جلسات هفتگی آنها را اداره می‌کردیم. به اصطلاح تغذیه فکری این هیأت‌ها به وسیله ما چهار نفر زیر نظر مرحوم بهشتی(ره) انجام می‌گرفت.

همکاری بانشریه‌بعثت و تاسیس نشریه انتقام

از جمله اقدامات استاد مصباح(ره) در مبارزه با ستمشاهی، انتشار، همکاری با نشریاتی با نام «بعثت» و «انتقام» و نیز چاپ شبنامه شکایت به سازمان ملل و کمیسیون حقوق بشر علیه رژیم خودکامه پهلوی است. استاد(ره) در یکی از مساجد خیابان ایرانشهر تهران، سلسله مباحثی را با عنوان «حکومت اسلامی» شروع کرد و در جلسات هیأت‌های مؤتلفه نیز شرکت مینمود. این هیأت‌ها به توصیه امام خمینی(ره) به وجود آمد و افرادی همچون استاد مطهری(ره) و شهید بهشتی(ره) آنها را رهبری میکردند. این افراد، نماینده حضرت امام(ره) به شمار می‌آمدند و فعالیت‌های سیاسی به صلاحدید آنها انجام می‌شد. پس از دستگیری امام خمینی(ره) گروهی از یاران امام، اقدام به چاپ و انتشار نشریه‌ای با نام «بعثت» کردند. استاد مصباح(ره) با نگارش مقالات و تکثیر این نشریه، به مبارزه سیاسی خود تداوم بخشید. پس از مدتی، استاد نشریه «انتقام» را منتشر کرد. هدف این نشریه، مبارزه با رژیم طاغوت و حمایت از روحانیون مبارز بود. تمامی امور این نشریه چه تهیه مقالات، چه چاپ و تکثیر و پخش آن بر عهده استاد مصباح(ره) بود. چاپ این نشریه در زیر زمین منزل پدر استاد مصباح(ره) در تهران انجام میشد و مدتی بعد به قم منتقل گشت. بیشتر مطالب این نشریه، اخبار مبارزه و نیز تحلیل‌های سیاسی بود. این نشریه، ایدئولوژی مبارزه اسلامی را از قرآن استخراج می‌کرد و به مردم مسلمان می‌پوراند که دین از سیاست جدا نیست. استاد در این باره می‌فرمود: «از این جهت، نشریه «انتقام» را تأسیس کردیم که هم مطالب آن، لحن شدیدتری داشت و هم موضع‌گیری آن بسیار صریح بود. همه

نویسندگان آن هم از کسانی بودند که رهبری حضرت امام(ره) را کاملاً پذیرفته بودند و فقط بعضی از افرادی که در نشریه «بعثت» شرکت داشتند، گردانندگان این نشریه را می‌شناختند و برای سایرین مایه تعجب شده بود که اینها چه کسانی هستند. توزیع این نشریه بسیار سری بود و با شیوه‌های بسیار پیچیده‌ای چه در قم و چه در شهرستانها، تهیه، چاپ و منتشر میگردد. زحمت فراوانی کشیده میشد تا اینها به سایر مراکز نسخه استانها و به دست شخصیت‌های معروف مبارز برسد، مثلاً نشریه را در جعبه گز جاسازی میکردند و توسط پست می فرستادند.

تاسیس بخش آموزش مؤسسه در راه حق

مؤسسه در راه حق در ۱۳۴۸ شمسی در قم تأسیس شد. این مؤسسه، با انجام خدمات فرهنگی و آموزشی به جوانان و نوجوانان، به مقابله با تبلیغات ضد اسلامی، به ویژه مارکسیست‌ها، می‌پرداخت. به درخواست مسئولان این مؤسسه، بخش آموزش مؤسسه در راه حق در ۱۳۵۵ با مسؤولیت استاد مصباح(ره) شروع به فعالیت کرد. این بخش به تربیت پژوهشگران همت گماشت که بتوانند با افکار وارداتی شرق و غرب مقابله کنند. از اینرو آموزش علوم روز از دیدگاه اسلام با تدریس کتاب‌هایی چون «فلسفتنا»، «اقتصادنا»، «بدایه‌الحکمه» و «نهایه‌الحکمه» شروع شد. استاد مصباح(ره) علاوه بر تدریس این کتب، کتب مختلف دیگری همچون اصول فلسفه و روش رئالیسم علامه طباطبایی و نیز موضوعاتی همچون تفسیر را تدریس می‌کرد.

فعالیت‌های بعد از انقلاب:

حضرت آیت‌الله مصباح(ره) می‌گوید: «اوائل انقلاب بر حسب ضرورت، اکثر طلبه‌ها و اساتید حوزه سراغ کار اجرایی رفتند، من یک نامه به امام نوشتم و گفتم که برای آینده حوزه احساس خطر میکنم، با این جریان و روند، آینده حوزه به خطر می‌افتد و برای نسل بعدی چیزی نمی‌ماند». تنها سنگری که خالی مانده بود، سنگر علم و تربیت شاگرد و پاسخ به شبهات بود، ایشان هم عموماً سراغ بحث‌های فکری و اندیشه‌ای می‌رفتند و در این زمینه شروع کردند به تربیت نیرو و کادرسازی، البته باید به این مسئله به صورت جدی توجه کرد که ایشان صرفاً به برگزاری کلاس درس و شاگرد پروری نمی‌پرداخت بلکه به دنبال ایجاد ساختاری بودند که در آن اساتید و شاگردان زیادی پرورش پیدا کنند و این ساختار قائم به فرد نباشد و همواره تداوم داشته باشد. در ادامه به بیان برخی از این ساختارها می‌پردازیم.

تداوم فعالیت در موسسه در راه حق و حمایت‌های حضرت امام(ره)

فعالیت‌های موسسه در راه حق مدتی پس از پیروزی انقلاب از سر گرفته شد آیت‌الله مصباح(ره) می‌گوید: «پس از آنکه انقلاب پیروز شد و دوران بحران فکری پشت سر گذاشته شد و آن هیجانات و ترورها فروکش کرد و اوضاع آرام گرفت، به فکر افتادیم که برنامه‌های مؤسسه را شروع کرده و توسعه بدهیم. سال دوم پیروزی انقلاب بود؛ به اتفاق آقای محمدی گیلانی و آقای یزدی و مسئولان مؤسسه خدمت حضرت امام(ره) مشرف شدیم و راجع به مسائل حوزه گزارشی خدمت ایشان عرض کردیم. حضرت امام(ره) فرمودند: «اینجا را توسعه بدهید. «من برای اینکه توهمی نشده باشد که اصل رفتن خدمت ایشان به خاطر چنین درخواستی بوده، با کمال پررویی گفتم: «ما از هیچ مقامی تقاضای کمکی نداریم، ولی عرض میکنیم این کار قابل توسعه است؛ اگر امکاناتی باشد، می‌شود این کار را توسعه داد». ایشان فرمودند: «اینجا را توسعه بدهید، من تا زنده هستم، خودم بودجه‌ی آن را می‌پردازم!» بعد یکی دو روز گذشت، آقای شیخ حسن صانعی آمدند منزل ما و گفتند حضرت امام(ره) فرمودند که آیا شما برای توسعه اینجا اول سال تحصیلی اقدام کردید؟ گفتم الان وسط سال است، معمولاً شروع میکنند و الان تا اول سال باید مقدمات و برنامه‌هایش را فراهم کنیم و ایشان گفتند نظر امام(ره) این است که شما الان شروع به کار کنید... این کاملاً برای ما غیرمنتظره بود و خوشحال شدیم از تأیید امام(ره) و از همان وسط سال برای پذیرش جدید اقدام کردیم و ایشان از همان ابتدا بودجه آن را پرداخت نمودند. این جریان ادامه داشت و ما هر سال کلاس جدیدی تأسیس می‌کردیم که قبلاً ممکن بود هر چند سال یکبار بتوانیم کلاس جدیدی تأسیس کنیم. آنجا کم کم رواج پیدا کرد».

تاسیس دفتر همکاری حوزه و دانشگاه

طرح تاسیس دفتر همکاری حوزه و دانشگاه (۱۳۶۱-۱۳۶۲) که از مراکز علمی - فرهنگی فعال و مشترک میان حوزه و دانشگاه می‌باشد، از برکات اندیشه آیت‌الله مصباح یزدی است. به منظور بازنگری در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها و کتاب‌های درسی، امام تأکید فرمودند که از حوزه کمک گرفته شود، لذا برخی از اعضای ستاد انقلاب فرهنگی، به قم آمدند

مقرر شد آیت‌الله مصباح، جهت این همکاری، طرحی را آماده نمایند. این طرح توسط ایشان آماده شد و در آن، یکصد و پنجاه سمینار علمی برای پنج رشته از رشته‌های علوم انسانی پیش بینی شده بود که در ظرف پانزده ماه تدوین و ارائه شود و خروجی این طرح تدوین یک کتاب درسی برای هر رشته بود. پس از تصویب طرح توسط ستاد انقلاب فرهنگی، آیت‌الله مصباح از سوی جامعه مدرسین به عنوان مجری این طرح معرفی گردید. وی با تلاش شبانه روزی و طاقت‌فرسای خود، افزون بر نظارت علمی بر هریک از این کمیسیون‌ها یک دوره معارف قرآن را نیز برای بیش از یکصد تن از استادان برگزیده دانشگاه‌ها ارائه نمود که از رادیو نیز پخش شد. اکنون به لطف الهی، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه ده‌ها کتاب ارزشمند تالیف نموده است و تعداد درخور توجهی نیروی تربیت شده در رشته‌های گوناگون علوم انسانی و آشنا به مبانی دینی دارد که نوید بخش آینده‌ای روشن‌تر است. همانطور که مشاهده شد آیت‌الله مصباح در مدت پانزده ماه حدود ۹۰ درصد برنامه طراحی شده را پیش بردند و ایشان از فشار کاری این مدت به عنوان فشار کاری کمر شکن تعبیر می‌کنند که در نهایت منجر به بیماری ایشان می‌شود ولی در نهایت بخاطر انجام برخی کارشکنی‌ها از سوی ستاد انقلاب فرهنگی ایشان پس از پایان زمان متعهد شده، استعفاء می‌دهند. نکته قابل توجه در بررسی فعالیت ایشان در دفتر همکاری حوزه و دانشگاه این است که ایشان در این مسئله نیز به طراحی ساختاری اقدام می‌کند که قائم به فرد نیست و با اینکه ایشان بعد از مدت کوتاهی از شروع کار استعفا می‌دهند ولی سنگ بنا را چنان محکم می‌گذارند که دفتر همکاری حوزه و دانشگاه قریب به ۴۰ سال است که به فعالیت خود ادامه می‌دهد و منشأ برکات زیادی شده است.

تاسیس بنیاد فرهنگی باقرالعلوم

آیت‌الله مصباح(ره) با گسترش فعالیتهای آموزشی و پژوهشی مؤسسه در راه حق «بنیاد فرهنگی باقرالعلوم (علیه السلام)» را بنا نهاد. ایشان می‌فرمایند: «بخش آموزش مؤسسه در راه حق با توجهاتی که حضرت امام(ره) فرمودند توسعه پیدا کرد و ما بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ نفر از فضایی حوزه را تحت پوشش این برنامه بردیم، ولی از نظر کمی و

شخصی پیشنهاد کرده بود که ساختمان آن را عهده‌دار شود اما بعدها ترجیح داد پولی را که می‌خواهد بدهد، جای دیگری صرف کند. ما هم بودجه‌ای نداشتیم و این زمین مدتی ماند. در زمان جنگ در اختیار بسیج و سپاه بود تا اینکه بعد از پایان جنگ به این فکر افتادیم اینجا را توسعه بدهیم که جریان وفات حضرت امام(ره) پیش آمده و معوق ماند تا اینکه خدمت جانشین ایشان، مقام معظم رهبری رسیدیم و جریان را خدمت ایشان عرض کردیم و ایشان هم خیلی استقبال کرده و فرمودند من مصرم که کار انجام بگیرد». سرانجام مؤسسه در سال ۱۳۷۴ شمسی افتتاح شد و هدف اساسی خود را نظریه‌پردازی در حیطه علوم انسانی و حرکت به سمت اسلامی‌سازی علوم انسانی قرار داد.

گامی که در جهت اسلامی‌سازی علوم انسانی در دفتر همکاری حوزه و دانشگاه برداشته شد اما ناتمام ماند به صورت دقیق و هدفمند در موسسه علمی و پژوهشی امام خمینی(ره) دنبال شد یعنی تربیت استاد و پژوهشگر و تدوین متون علمی به صورت مستمر دنبال شد و به ثمرات خوبی رسیده است. به نحوی که تاکنون حدود ۴۰۰۰ نفر در مقاطع مختلف از موسسه فارغ التحصیل شده‌اند و تاکنون ۸۸۷ طرح پژوهشی در ۱۶ رشته علمی پایان یافته و ۱۹۰ عنوان کتاب درسی در موضوعات مختلف به چاپ رسیده است^۷ و این‌ها فقط گوشه‌ای از برکات این مجموعه است و بیان تمام فعالیت‌های آن در این مقال نمی‌گنجند.

آیت‌الله مصباح(ره) در کار خود توقف نداشتند پس از تاسیس موسسه امام خمینی(ره) برای اینکه بتوانند افرادی را در سطح دکتری تربیت کنند نیاز بود تا فارغ التحصیلانی در این مقطع داشته باشند و از طرفی برای اسلامی‌سازی علوم انسانی نیز لازم بود افرادی بر مبنای علوم انسانی غرب مسلط شوند ازینرو تعدادی از فارغ التحصیلان بنیاد باقرالعلوم را به برای تحصیل در مقطع دکتری به خارج از کشور اعزام کردند. آیت‌الله مصباح یزدی در این زمینه می‌گوید: «در سفری که به کانادا و پس از آن آمریکا و مقرر سازمان ملل داشتیم زمینه‌ی آشنائی ما با دانشگاه «مک گیل» فراهم شد. کاردار ما در کانادا گفتند یک صحبت‌هایی شده تا عده‌ای از دانشجویان حوزه علمیه قم را در آنجا بپذیرند. برای من جالب بود

کیفی برای ادامه تحصیل در رشته‌های خاص علوم انسانی نیازهای دیگری وجود داشت. کم کم این امید برای ما پیدا شد که برای ادامه تحصیل آنها در رشته‌های تخصصی هم برنامه‌ریزی کنیم با برخی افراد خیر ارتباط گرفتیم و گفتیم که نیاز به چنین متخصصانی کاملاً احساس میشود، به حوزه مراجعاتی میشود که نظر اسلام درباره‌ی اقتصاد، سیاست، جامعه‌شناسی، مدیریت، تعلیم و تربیت و... چیست؟ یا چنین کتبی در این رابطه نوشته شده تا در دانشگاه تدریس شود؟ می‌بایست برای تربیت چنین متخصصانی فعالیت‌هایی آغاز شود که بتوانند در این جور مسائل نظر بدهند. برخی افراد خیر قبول کردند تا حدی بودجه اینجا را تدریجاً قبول کنند. بعد خودشان رفتند یک مرکزی را به نام «بنیاد فرهنگی باقرالعلوم» به ثبت رساندند و بنا شد فارغ‌التحصیلان مؤسسه برای رشته‌های تخصصی در آنجا شرکت کنند. به این ترتیب، مؤسسه جدیدی به نام «مؤسسه‌ی باقرالعلوم» متولد شد. ابتدا در بعضی رشته‌هایی که نزدیک به علوم حوزوی بود مثل علوم قرآنی و فلسفه و بعد در رشته‌های اقتصاد و روانشناسی گروه‌های تخصصی ایجاد شد و کم کم تا حدود ده رشته اعم از فلسفه، علوم قرآنی، اقتصاد، روانشناسی، جامعه‌شناسی، تاریخ، علوم سیاسی، تعلیم و تربیت، مدیریت و کلام جدید گسترش پیدا کرد «مقام معظم رهبری درباره این مؤسسه در سال ۸۶ فرمودند: «مؤسسه‌ی شما، مثال و مصداق و نمونه‌ای از آن کاری است که باید بشود. یعنی یقیناً مؤسسه‌ی باقرالعلوم (علیه‌السلام) که به اسم مطهر این بزرگوار است و همچنین مؤسسه‌ی «در راه حق» تا آنجایی که من دانستم و شناختم، جزء مراکز بسیار با برکت و مفید و خوش‌عاقبت و تقلیدکردنی و قابل‌قدردانی است»^۸.

اقدام قابل توجه در سیر حرکت آیت‌الله مصباح این است که با افزایش نیروها و به وجود آمدن نیازهای جدید ساختار را نیز متناسب با وضعیت جدید گسترش می‌دهند و و این روند همواره در سیره‌ی عملی ایشان جاری بود و در ادامه به این روند نیز اشاراتی می‌شود.

□ تاسیس موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

گام بعدی در سیر حرکت آیت‌الله مصباح یزدی(ره) تاسیس موسسه امام خمینی و تکمیل بسترهای تربیت نیرو است. آیت‌الله مصباح(ره) در این باره می‌فرمایند: «از آنجا که فضای آموزشی و تحقیقاتی ما در بنیاد باقرالعلوم کم بود، به فکر افتادیم که یک ساختمان وسیعی که گنجایش این کارها را داشته باشد و بتوان اهداف ما را در میان مدت تأمین کند، تهیه کنیم. البته این فکر را از زمان حضرت امام(ره) داشتیم، به ایشان پیشنهاد کرده بودیم، یک قطعه از زمین آستانه که پشت مدرسه معصومیه است را امرکنند که به ما واگذار شود تا برای این کار ساختمانی ساخته شود. البته ایشان به تولیت آستانه‌ی مقدسه‌ی حضرت معصومه(علیها السلام) امر فرمودند و آنها هم زمینی حدود هفت هزار متر را در اختیار ما قرار دادند. آن وقت

□ راه اندازی مدرسه علمیه رشد

تحول در حوزه علمیه و تقویت بینش نظری و عملی طلاب جوان یکی دیگر از دغدغه‌های آیت‌الله مصباح (ره) بود. ایشان بنیان رشد اخلاقی برای تعلیم و تربیت در فضای حوزه علمیه را یک ضرورت برای آینده تبلیغی جهان اسلام می‌دانستند و بر همین اساس در سال ۸۸ مدرسه علمیه «رشد» با محوریت مباحث و برنامه‌های اخلاقی را تاسیس کردند. با تاسیس مدرسه رشد کار تربیت طلاب از ورود به حوزه علمیه تا گرفتن تخصص تکمیل گردید و مجموعه‌ی تحت نظر ایشان تکامل بیشتری یافت.

□ توجه جدی به مساله مدیریت علم و

ژورنال‌یسم اندیشه

آیت‌الله مصباح یزدی، از معدود متفکران جهان اسلام بود که فرصت یافت در زمان حیات خود یک جریان علمی سازمان یافته را در علوم اسلامی پایه‌گذاری کند و تمام جوانب کار را نیز بسنجد. یکی از پیوست‌های لازم برای هر فعالیت جریان ساز موثر، پیوست رسانه‌ای آن است از اینرو دقت نظر ایشان در زمینه نشریات علمی و ژورنال‌یست حوزه اندیشه نیز بی‌نظیر است.^۱ ایشان ابتدا ماهنامه علمی تخصصی معرفت که به نشر آثار محققان می‌پرداخت را منتشر کرد و سپس ذیل موسسه امام خمینی ۱۲ نشریه علمی پژوهشی در موضوعات مختلفی چون معرفت کلامی، معرفت فلسفی، معرفت سیاسی و...، ۶ نشریه علمی ترویجی، ۱ نشریه تخصصی به زبان انگلیسی و نیز ۵ نشریه در حوزه ژورنال‌یسم اندیشه دارد. در حوزه سیاست نشریه پرتو، در وژه سبک زندگی نشریه خانه خوبان و در حوزه اجتماعی نشریه دیدار آشنا و نشریه فرهنگ پویا در حوزه اندیشه فعالیت می‌کند. توجه و دقت نظر استاد به پیوست رسانه‌ای کار و فراهم سازی بستر گسترش علم، زمینه فعالیت در موضوعات جدید و انتشار سریع آن را فراهم

و به همین انگیزه به «متنرال» رفتیم و با مسئول بخش مطالعات اسلامی آقای «آدامز» ملاقات و گفتگو کردیم و موافقت خود را اعلام کردند. پس از مراجعت در ملاقات با مقام معظم رهبری پیشنهاد دادم دو تن از دوستانی که متاهل بودند و فرزند هم نداشتند اعزام شوند. ایشان استقبال کردند و موضوع را برای تأمین هزینه به آقای هاشمی ارجاع دادند. با آقای هاشمی که صحبت شد گفتند حالا که بناست این طور کاری انجام بشود یک چیزی که سال‌ها آرزوی آن را داشتیم چرا فقط دو نفر اعزام کنید؟ ده بیست نفر بفرستید. گفتیم مشکلاتی دارد. ایشان گفتند هر مشکلی داشته باشد من حل میکنم. در نهایت ۱۲ نفر از دوستان انتخاب و اعزام شدند»

□ راه اندازی طرح ولایت

همزمان با اوج گیری مباحث جدید در فضای گفتامی کشور، تقویت مبانی دینی دانشجویان و دیگر نیروهای دغدغه مند یکی از نیازهای جدی کشور شد. ازینرو با نظر مساعد و حمایت‌های مقام معظم رهبری، با مسئولیت آیت‌الله مصباح یزدی و همکاری نیروی مقاومت بسیج، دوره آموزشی مبانی اسلامی، ویژه اساتید و دانشجویان بسیجی سراسر کشور از تابستان ۱۳۷۵ با عنوان «طرح ولایت» به راه افتاد و تا کنون هر ساله اجرا می‌شود و تاکنون قریب به هفتاد هزار نفر در این طرح شرکت کرده‌اند.

طرح ولایت پاسخی به هنگام به نیازهای فکری نسل جوان بود که در میان مباحث مربوط به مبانی توسعه و سازندگی و مباحث مطرح شده از جانب روشنفکران دینی سرگردان شده بودند. و در همین دوره است که مقام معظم رهبری درباره جناب علامه می‌فرماید ایشان خلا افرادی نظیر شهید مطهری و علامه طباطبایی را پر کردند.

در واقع طرح ولایت یک گام وسیع در راستای گفتمان سازی در سطح نیروهای نخبگانی می‌باشد و از این طریق ضمن حفظ نیروهای جوان در خط اسلام و انقلاب، جریان گسترده‌ای جهت خنثی سازی حرکت‌های گفتامی سکولار در سطح کشور به راه افتاد. ثمره‌ی مثبت این طرح باعث شد تا همواره مورد تایید و تشویق مقام معظم رهبری باشد. ایشان در این باره می‌فرمایند: «این جور طرح‌هایی که شما جوان‌ها در آن وارد هستید که مبتکر این کار هم حضرت آقای مصباح هستند... جزء با ارزش‌ترین کارهاست که جوان‌ها را با «ایمان راستین و عمیق» بار بیاورد و ایمان آن‌ها را با «معرفت و روشن بینی» همراه کند و ارزش این کار به همین است»^۲.

کرده است و شاگردان ایشان را به کنشگرانی فعال در عرصه فکری اجتماع تبدیل کرده است.

□ راه اندازی کانون طلوع

دهه‌ی ۷۰ به لحاظ نظری و اندیشه‌های دهه‌ای پرچالش بود در این دوره آیت‌الله مصباح به همراه تعداد اندکی از شاگردان خود هم‌جهت‌های فکری جریان روشنفکری را پاسخ می‌دادند و با برهانی متقن مانع تحریف اندیشه‌های دینی شدند. پس از این دوران به پیشنهاد آیت‌الله مصباح و تایید مقام معظم رهبری، بنا شد تا افرادی تربیت شوند که بتوانند شب‌ها روز را پاسخ دهند بدین منظور جلسات منظمی جهت بررسی و پاسخ به شب‌ها روز شروع شد و تا الان ادامه دارد.

□ احداث مرکز مشاوره روانشناسی مأوا

مرکز مشاوره مأوا، وابسته به موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) از سال ۱۳۸۷ شروع به کار کرد. این مرکز با بهره‌گیری از متخصصین مقطع ارشد و دکتری رشته‌های روان‌شناسی و مشاوره، در زمینه‌های مختلف به عموم افراد جامعه خدمات مشاوره‌ای ارائه می‌کند. علاوه بر مشاوره‌های حضوری تولیدات دیگری نظیر کتاب و نشریه و ... نیز داشته‌اند. خدمات این مرکز بخشی از نیازهای فردی افراد جامعه را با رویکرد دینی پاسخ می‌دهد.

□ راه اندازی مرکز دائرة المعارف اسلامی

با توجه به اهمیت ویژه علوم عقلی اسلامی و به دلیل مشترک بودن زبان معارف عقلی میان همه انسان‌ها، با هر دین و مذهبی و امکان فهم حقایق و برتری معارف اسلامی و شیعی از این طریق، تهیه دائرةالمعارف تخصصی علوم عقلی اسلامی، در دستور کار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره و ریاست عالی آن علامه فرزانه آیت‌الله مصباح یزدی مدظله العالی قرار گرفت و در سال ۱۳۸۰ شمسی به طور رسمی آغاز به کار کرد.

تدوین دائرةالمعارف‌های تخصصی علوم عقلی اسلامی اهداف متعددی را دنبال می‌کرد، این اهداف در دو دسته اهداف و رسالت‌های اصلی و اهداف فرعی می‌گنجند:

اهداف اصلی این کار عبارتند از:

- فراهم آوردن زمینه آشنایی جهانیان با معارف ناب اسلامی به ویژه علوم انسانی اسلامی، از طریق تبیین مبانی عقلی علوم اسلامی، با زبان عقل که زبان مشترک همه فرهنگ‌هاست؛
- مقابله با معرفی‌های نادرست و احیاناً مغرضانه از معارف اسلامی و مبانی آن؛

- ایجاد زمینه پژوهش جامع در زمینه‌های تخصصی علوم عقلی اسلامی برای پژوهشگران این عرصه، از طریق ارائه مقالات دائرةالمعارفی؛

اهداف فرعی و درجه دوم این کار عبارتند از:

- ترسیم نقشه جامع علوم عقلی اسلامی از جهت ایجاد زیرساخت‌های هریک از علوم عقلی اسلامی به گونه‌ای که ناظر به زیرساخت‌های

اندیشه‌های غربی باشد؛

- ایجاد زمینه‌های پژوهش در هر یک از موضوعات علوم عقلی از طریق فراهم آوردن معجم‌های موضوعی علوم عقلی، تهیه پرونده‌های علمی، ایجاد کتابخانه تخصصی علوم عقلی اسلامی، آموزش‌های کاربردی به‌ویژه در رشته‌هایی مانند عرفان که پیش از این کار کمتری در آنها انجام شده است؛

- زمینه‌سازی برای انجام کارهای بنیادی در علوم انسانی اسلامی از طریق ترسیم نقشه جامع فلسفه‌های مضاف به ویژه از جهت ناظر بودن و تفاوت آن با فلسفه‌های مضاف غربی^{۱۱}.

آیت‌الله مصباح مدیری خلاق و دور اندیش بودند که فرا زمانی عملی می‌کردند، شاهد آن هم تاسیس این مرکز علمی است. حجت الاسلام و المسلمین ابوترابی رئیس مرکز دائرةالمعارف اسلامی در این باره می‌فرمایند: علامه مصباح به بنده فرمودند بین ۵۰ الی ۱۰۰ سال زمان می‌برد تا کار شما به سرانجام برسد، به عمر بنده و شما نمی‌خواهیم این دائرةالمعارف بیرون بیاید لذا شما روی فراهم کردن زیر ساخت‌های لازم متمرکز شود و برای نوشتن دائرةالمعارف عجله نکنید».

ایشان در ادامه فرمودند در بازدیدی که علامه بعد از گذشت ۲۰ سال از شروع کار-از مجموعه داشتند فرمودند « کاری که در اینجا انجام گرفته است هزار برابر آنچه که ما آرزوی آن را داشتیم می‌باشد»^{۱۱} برکت بنایی که علامه مصباح (ره) در زمینه‌های مختلف پایه‌گذاری کردند با گذر زمان آشکار می‌شود و شاید نسل‌های بعدی بهتر درک کنند که ایشان چه خدماتی به اسلام و مسلمین ارائه کردند.

□ جبهه پایداری

در هر تشکلی با افزایش نیرو و توان، ظرفیت انجام فعالیت‌های جدیدی ایجاد می‌شود. با تربیت تعداد زیادی نیرو توسط علامه مصباح یزدی (ره) این نیروها در موقعیت‌های مختلف علمی، اجتماعی و سیاسی شروع به نقش آفرینی کردند. جبهه پایداری یکی از مجموعه‌هایی است که توسط شاگردان علامه در سال ۹۰ راه اندازی شد.

جبهه پایداری انقلاب اسلامی تحت رهنمود و هدایت فقیهان وارسته جهت انسجام نیروهای اصیل و ولایی تشکیل شده است این جبهه در اصل به منظور پیشگیری از سرخوردگی و خروج از بالاتکلیفی نیروهای اصیل انقلاب که تعهد بیشتری در پایبندی به اصول نظام و آرمان‌های امام راحل (ره) و مقام معظم رهبری دارند، تشکیل شده است، شکل‌گیری این جبهه مبتنی بر نگاه غیرحزبی می‌باشد و اعضاء آن تمامی کسانی هستند که پایبندی کامل خود را به شاخص‌های مکتب امام (ره) نشان داده و ضمن عدم همراهی و یا سکوت در قبال فتنه ۸۸، با اتخاذ مواضع شفاف در مقابل فتنه‌گران ایستاده و نیز با جریان انحرافی کوچک‌ترین همراهی و موافقت نداشته و همچنین تابع احزاب باطلی چون جریان کارگزاران غرب زده و اصلاح‌طلبان دین‌ستیز نباشند.

جبهه پایداری برای این که همواره در مسیر انقلاب حرکت کند از ابتدای تاسیس شورای فقها ناظر بر عملکرد خود قرار داد. شورای فقها متشکل از سه فقیه انقلابی است و آیت‌الله مصباح یکی از فقهای عضو این شورا بودند.

جمع بندی

اگر کل فعالیت‌های تشکیلاتی آیت‌الله مصباح (ره) و تربیت یافتگان مکتب ایشان را بخواهیم دسته بندی کنیم به نظر می‌رسد می‌توان این گونه بیان کرد که ایشان در سه عرصه به تربیت نیرو و کادرسازی پرداختند.

عرصه نظری: یکی از مهم‌ترین گروه‌های تربیت یافته توسط ایشان، نیروهایی هستند که در زمینه‌های مختلف علوم انسانی اسلامی و دفاع از مبانی دینی در حال نظریه‌پردازی هستند.

عرصه گفتمانی: خروجی دیگر مکتب ایشان، نیروهای گفتمانی هستند یعنی افرادی که نظریات را در سطح جامعه بیان می‌کنند و با تبدیل کردن آن به مطالبه و گفتمان غالب در بین نخبگان و عموم مردم زمینه عملیاتی شدن آن‌ها را فراهم می‌کنند. برای این گروه به تعداد زیادی از تربیت یافتگان موسسه امام خمینی (ره) می‌توان اشاره کرد که در قامت پژوهش‌گر، استاد حوزه و دانشگاه و مبلغ قد علم کرده‌اند و خلا استاد و پژوهش‌گر متخصص را پر کردند و سنگربانان ایدئولوژیک نظام اسلامی هستند.

عرصه عملیاتی: سومین دسته از خروجی‌های این مکتب نیروهای میدانی و عملیاتی هستند. این گروه گام سوم را بر می‌دارد یعنی نظریاتی که توسط گروه اول ارائه شد و توسط گروه دوم به گفتمان غالب درون جامعه تبدیل شد توسط این دسته از تربیت شدگان به مرحله‌ی عملیاتی می‌رسد و خودش را در میدان عمل نشان می‌دهد یعنی درون جامعه به فرهنگ‌سازی و جریان‌سازی می‌پردازند و جامعه را با خود همراه می‌کنند. شاگردانی که در مناصب مختلف اجرایی کشور اعم از امامت جمعه و نمایندگی مجلس و ... مشغول به کار هستند و همچنین هزاران نفر از تربیت یافتگان دوره‌های مختلف طرح ولایت در این دسته قرار می‌گیرند.

منابع:

- قرآن
- خامنه‌ای، سیدعلی، طرح کلی اندیشه اسلامی، صهبا، چاپ اول، اردیبهشت ۱۳۹۲
- صنعتی، رضا، مصباح دوستان، دفتر جریان شناسی تاریخ معاصر، انتشارات همای غدیر، ۱۳۸۳
- اسلامی، محمدتقی، زندگی نامه آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی، پرتو ولایت، ۱۳۸۲
- صنعتی، رضا، گفتمان مصباح گزارشی از زندگانی علمی و سیاسی آیت‌الله مصباح یزدی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۷
- پایگاه اطلاع رسانی موسسه امام خمینی (ره) به آدرس iki.ac.ir
- پایگاه اطلاع رسانی مرکز دائرة المعارف علوم عقلی اسلامی به آدرس: <http://dmaaref.iki.ac.ir>
- مصاحبه با دکتر احمد ابوترابی، ریاست مرکز دائرة المعارف علوم عقلی اسلامی
- مصاحبه با حجت الاسلام والمسلمین میرسپاه عضو هیئت علمی موسسه امام خمینی (ره)
- مصاحبه آیت‌الله رجبی ریاست فعلی موسسه امام خمینی (ره)
- مصاحبه با دکتر رضایی عضو هیئت علمی موسسه امام خمینی (ره)
- نشریه تخصصی دیده بان اندیشه، شماره ۱۹-۲۰

پی‌نوشت‌ها

۱. خامنه‌ای، سیدعلی، طرح کلی اندیشه اسلامی، ص ۳۰۷-۳۰۴
۲. سوره نصر آیه ۲۱
۳. اسلامی، محمدتقی، زندگی نامه آیت‌الله مصباح یزدی، ص
۴. صنعتی، رضا، مصباح دوستان، ص ۳۳
۵. صنعتی، رضا، مصباح دوستان، ص ۱۰۶
۶. دیده بان اندیشه، ش ۱۹-۲۰، ص ۲۸
۷. مصاحبه آیت‌الله رجبی، <https://www.hawzahnews.com/news/440631>
۸. مقام معظم رهبری، ۱۳۸۲/۰۶/۱۳
۹. صنعتی رضا، مصباح دوستان، ص ۱۲۵.
۱۰. پایگاه اطلاع رسانی دائرة المعارف علوم عقلی اسلامی <http://dmaaref.iki.ac.ir/node/18>
۱۱. مصاحبه با احمد ابوترابی، ۹۹/۱۰/۲۳

